

פרח השבוע

אלה יפרחו באביב (א)

מאת: א. ש. ברק

הגשם שירד עד כה הביא לנביטתם של צמחים רבים שאבותיהם, זקניהם, כבר ראו חורפים משונים כזה, לו זכינו השנה. אמצעים שונים עיבדו את נביטתם של הצמחים באזורים וקרקות בהן עוד לא הצטברה כמות מים מספקת לצמיחתם, אך יש להניח כי חלק ניכר מהצמחים שנבטו השנה יגיעו לפריחה ופרי. גם יש להניח כי האירועים שהיו במהלך ההיסטוריה של איזורנו הביאו לכרירה כזו שצמחים שאינם יכולים לעמוד בתלאות האקלים שלנו נעלמו זה מכבר. כך מרביתו של הנגב נשארה ללא נבטים ירוקים השנה, ואם לא ירדו גשמים שיאפשרו השלמת מחזור החיים של צמחי הנגב החד-שנתיים ישאר הנגב בצבעו זה. שיחים עצים וצמחי בצל ופקעת הגדלים ליד משטחי סלע או בערוצי נחלים, ימשיכו את פעילותם השנה כאילו היתה זו שנה רגילה — עבורם, במקומות בהם הם מקבלים תוספת מים הניגרים מהסלעים או מהמדורות, הנצורת אינה קשה.

בחבל היסתיכוני של הארץ הנהנה מכמות גשם העולה על 300 מ"מ בממוצע שנתי, צמחים חד-שנתיים נבטו ועתה הם בשלב הצמיחה הראשון שלהם. הם מפתחים מערכת שורשים מעמיקה, ומספר עלים השרועים על הקרקע ובונים מערכת של מאגר מזון שיספיק כדי לאפשר את פריחתם וחבשלת פירות באביב ובקיץ. ההפסקות הממושכות בין הגשמים גרמו להצהבה של העלים הראשונים של נבטים רבים, אך הצמחים התאוששו לאחר מכן והצמיחו עלים נוספים.

נאפיין להלן כמה מהצמחים הנפוצים ביותר בארץ על מנת שאפשר יהיה להכירם עוד לפני פריחתם. במרבית הספרים המסייעים להכרת הצמחים מובאים תמונה או ציור של הצמח הפורח וננסה כאן לעזור בהכרת צמחים ללא תפריחתם. אחד מהחד-שנתיים הנפוצים ביותר בארץ הוא שעורת התבור. צמח זה השייך לדרגניים מצטיין בעלים צרים וארוכים שרוחבם עולה על זה של רוב מיני הדרגניים האחרים הנובטים בחורף. על מנת לזהותו בודאות נעזר באיור שלו. כשעוקרים נבט של שעורת התבור מתגלה לרוב יחידת ההפצה ממנה נבט. צורתה כיתר (מימין לצמח השלם) או ראש חץ בעל שני חודים נלווים ומלען ארוך שבעונה זו כבר נשבר ברוב המקומות. המלען סייע ליחידת ההפצה דמויית היתר לחדור לקרקע ובכך להמנע מנזקי שריפות, חרקים לוקטי ורעים ומנביטה בטרם נרטבה הקרקע כדבעי. העלים אינם מכוסים שערות ואם תולשים עלה בשלמותו ניכרים בו שלושה חלקים — טרף שהוא החלק הירוק השטוח הארוך; גרן — הוא הקטע הבהיר-גלילי העוטף את הגבעול הנוקשה; לשונית — הוא הקטע באזור המפגש של שני קורמיו.

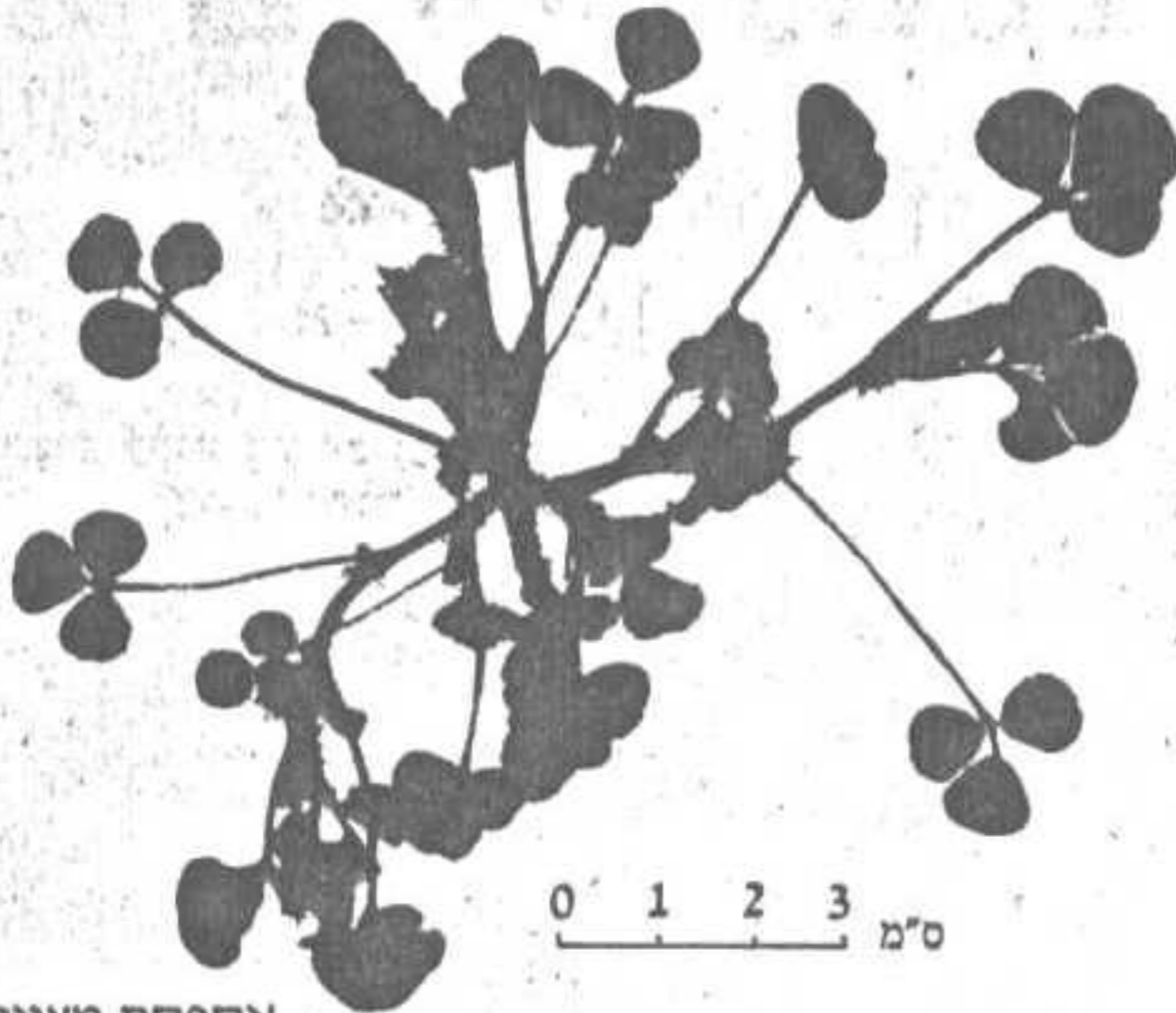
בסוג שעורה מצטיינת הלשונית בשתי אוזניות שהן בליטות מאורכות העוטפות את הגבעול מעל הגרן. כך גם ניתן לזהות את השעורה התרבותית שבכל אברי גופה דומה לשעורת הבר. למעשה תירכתו קדמונינו בארץ לפני כמה אלפי שנים את השעורה מצמחי שעורת התבור שגדלו כאן מאז ומתמיד.

נבטים דומים מעט לשל השעורה הם נבטי שבולת השועל הנפוצה. גם להם יש עלים רחבים יחסית לדרגניים אחרים אך הם מכוסים שערות לבנות ארוכות ונרניהם של העלים הקרובים לקרקע בעלי גון סגול-ארמם. ליחידת ההפצה שלהם יש צורת יתר אך היא מכוסה בשפע של שערות הפונות כלפי מעלה והמלענים הכפופים באמצעיתם ובעלי חלק תחתון מפותל, כבר נשברו מתחילת העונה. במרכז הלשונית של שבולת השועל יש קבוצת שערות ארוכות וזקופות ואין לצמח זה אוזניות. מזהים את נבטי שאר הדרגניים על פי רוחב עליהם, צורת הלשונית ושרידי יחידת ההפצה שלרוב נשארים בנטיס הנבט. לאחר הסוגים — חפורית יש חומר צבע אדום בעלים ונגבעולים וכאשר חותכים אותם הם מותירים חומר צבע זה על רקע לבן כמו נייר.

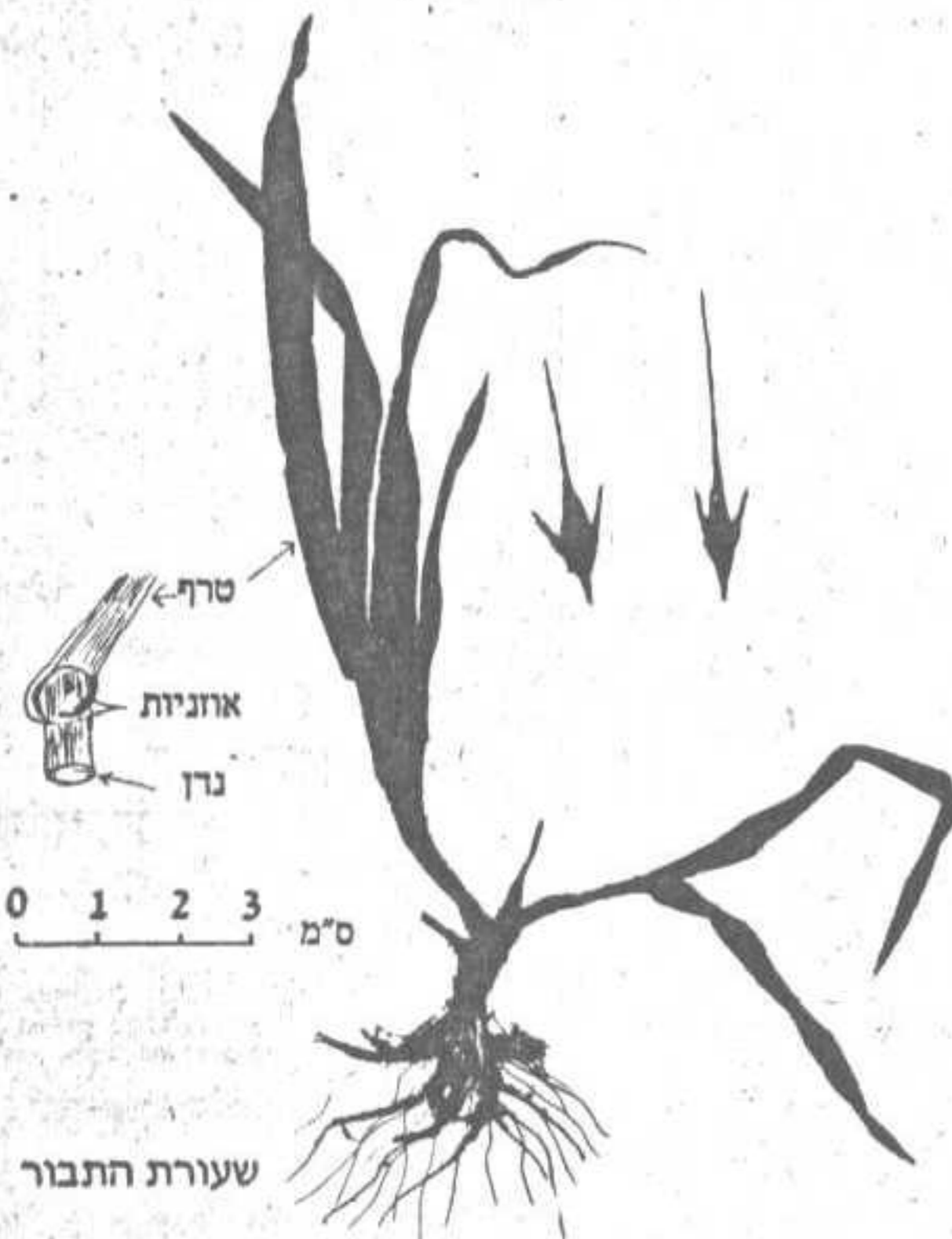
נבטים מוכרים וחביבים הם אלה בעלי שלושת העלעלים — אלה המכונים עלים תלתניים. באיור המצורף מיוצגת האספסת, מלבדה יש עוד מספר סוגים להם יש עלים "תלתניים". שלשת העלעלים יוצאים מנקודה אחת בסוג תלתן ואילו בסוגים אספסת, גרגנית, רבשה ואחרים העלעל האמצעי נישא על פטוטרת קטנה ועל כן מרוחק מזוג העלעלים האחר. זיהוי וראי של אספסת מתאפשר על ידי מציאת שרידי פרי סלילי בנטיס הצמח. בהרכב מקרים הפרי הסלילי מכיל זרעים שלא נבטו עדיין; לזרעים אלה יש קליפת זרע עבה מזו של הזרע שנבט ועד שלא תעבור עונה בה יהיו זרעים אלה בסביבה לחה, בה יפגעו פטריות וחידרקים בקליפה הקשה,

הזרעים לא יהיו נכונים לנביטה.

בני אותה משפחה הם צמחי הכרבולת — הללו ניכרים היטב במהלך הקיץ כאשר מתישבים על הקרקע וקוציהם המכאיבים של הפירות ננעצים כבשר הרך... בתקופה זו ניכרת הכרבולת בנבטיה בעלי העלים המרכבים הנושאים עליהם מספר רב של זוגות עלעלים. כשעוקרים נבט זה מוצאים לרוב פרי הדומה לזה שבאיור ואם הוא לא בן שנתיים אלא בן השנה שעברה, אפשר לראות עליו את הקוצים המכאיבים. בכל פרי יש שני זרעים ואפשר לזהותם או על ידי מציאת שני נבטים היוצאים מפרי אחד, מציאת שריד יבש של צמח שנבט מאחד הזרעים בשנה שעברה, מציאת הזרע שעוד לא נבט בתוך-הפרי.

אספסת מצויה

שעורת התבור